

**ФОНЕТИЧНАТА ВАРИАТИВНОСТ ПРИ СЕГАШНОТО
СТРАДАТЕЛНО ПРИЧАСТИЕ В НОВОГРЪЦКИ ЕЗИК
КАТО ОТРАЖЕНИЕ НА ДИАХРОНИЯТА В СИНХРОНИЯТА**

Галина Брусева
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**THE PHONETIC VARIATION OF THE PRESENT PASSIVE
PARTICIPLE IN MODERN GREEK AS A DIACHRONIC
FEATURE IN THE SYNCHRONIC STATE OF THE LANGUAGE**

Galina Bruseva
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The purpose of this article is examining the phonetic variation in the morphology of the present passive participle in Modern Greek. The systematization of the conclusions of our observations provides clarity over the producing mechanism of the present passive participle and thus fills a major gap in Modern Greek synchronic linguistic descriptions. In addition, the category of the present passive participle clearly represents symbiosis between the competitive forms of the Greek language – katharevousa (conservative form of the Modern Greek language) and demotic (modern vernacular form of the Greek language).

Key words: present passive participle, phonetic variability, diachrony, synchrony, Modern Greek literary norm

Целта на настоящото съобщение е разглеждането на вариативните явления при формообразуването на сегашното страдателно причастие (нататък ССП) в новогръцкия език. Актуалността на въпроса за формално-структурните параметри на ССП в съвременния гръцки език е продиктувана от няколко фактора. На първо място, проблемът, който предстои да бъде разискван, предизвиква трудности и недоумения сред изучаващи, ползващи и носители на новогръцкия език. Второ, тъй като тази тема е неоправдано пренебрегната от системните трудове по граматика, считаме, че ползите от проучването ѝ ще се разпрострат не само върху ползвателите на новогръцкия език, но и върху изследователите

неоелинисти. Не на последно място, систематизирането на изводите от нашите наблюдения ще внесе яснота относно продуциращия механизъм на ССП, като по този начин ще запълни основна част от пропуска на синхронните лингвистични описания по новогръцки език. Освен това през призмата на формалните особености при образуването на ССП ще се поставят на дневен ред въпроси, които не са преставали да бъдат дискуссионни (особено за новогръцкия език), като: езикова динамика, езикови регистри (нива на речта), норма и вариативност и проявлението им в новогръцкото койне.

Сегашното страдателно причастие (*participium praesentis passivi*), съхранено от периода на класическия старогръцки, е „пълноправен“ представител на партиципиалния клас в съвременния гръцки език. Многовековното присъствие на тези думи в системата на езика ги превръща в своеобразни транслатори на граматични значения и синтактични модели, които са активни и възпроизводими и днес. Граматиките на новогръцкия език определят стилистичния потенциал на ССП като емоционално-експресивен – при реализациите му в народния език на художествената литература, и книжовен – в официалните стилове на писмената реч. Въпреки това от прегледа на граматичната литература е видно, че легализирането му в системата на новогръцкото койне не е безпрепятствено. Най-често резервите, които се изтъкват по отношение на признаването на ССП, са, че присъствието му в съвременния книжовен гръцки език е наложено от дългогодишното влияние на катаревуса¹ и пренесено в новогръцкото койне по пътя на писмената традиция. Според повечето изследователи пасивното презентно причастие е наследство от катаревуса и като такова, дори да бъде причислено като пълноправен член на новогръцката партиципиална система, то би се характеризирало с ограничена употреба в новогръцкото койне. (вж. Триандафилидис 1993: 375 – 376; Дзардзанос 1989: 332; Цопанакис 1998: 351; Макридж 1990: 285; Холтън, Макридж, Филипаки-Уорбъртън 2005: 237). Съществуват и езиковеди, които безпрекословно приемат ССП като пълноправен и равностоен партиципиален вид на новогръцкия език (Бубулидис 1946: 35; Накас

¹ Форма на гръцкия език, главно на писмения език. Използва се като официален език на държавата до 1976 г. и се характеризира със склонност към преимуществено използване на книжовни и архаични елементи в езика, в противовес на димотики – говоримия език на народа. Буквално „катаревуса“ означава ‘чистещ, прочистващ’, т.е. висок книжовен писмен език, доближаващ се до класическия старогръцки.

2004), а други отчитат активизацията на тези форми в последните години (Цопанакис, цит.съч.: 353, Бабиньотис, Кондос 1967: 219).

Механизмът на формообразуване и по-конкретно фонетичните изменения, които търпи съединителният вокал на партиципиалния формант на ССП при сливането си с глаголната основа, също в голяма степен е извън вниманието на системните трудове по граматика. Споменати са фрагментарно най-фреквентните партиципиращи суфикси, но липсват логични разяснения за предпочитаемостта или начина на присвояването им, обусловеността им от глаголната характеристика или наличие на други фактори. В граматиката на М. Триандафилидис се посочват три форманта: -όμενος, -οόμενος, -όμενος, като причастията със завършек -οόμενος се дефинират като книжовни. В обсега на вниманието на изследователя попада ударението при ССП и по-специално неговото вариране. Авторът установява, че има зависимост между мястото на ударението при формите за женски род и диференцирането на причастията като част на речта – когато ударението е върху съединителната гласна (т.е. на третата сричка, считано от края на думата, напр. εφαλτόμενη – ‘допирателна’), тогава формата функционира като причастие или прилагателно, а в случай че ударението се премества (т.е. премества се една сричка напред към края на думата) и пада на втората сричка отзад напред, причастията „се е превърнало в съществително име“ (напр. η εφαλτομένη – ‘допирателна линия, тангента’) (Триандафилидис, цит.съч.: 376). Отчетен е фактът, че има акцентни дублети, напр: простатеύομενη – простатеυομένη; προϊστάμενη – προϊσταμένη (пак там, стр. 376). Схематично е описано формообразуването на ССП от П. Макридж в синтетичния труд „Новогръцки език“, като вниманието се заостря върху факта, че това причастие се продуцира само от катаревусни глаголи (т.е. глаголи, типични за книжовната езикова традиция). Констатира се, че всички новогръцки глаголи, чиято презентна основа завършва на -ων- и които произлизат от архаични глаголи на -όω, -έω, образуват регулярно ССП с формант -όμενος (Макридж, цит.съч.: 286). В „Грамматика на гръцкия език“ авторският колектив (Д. Холтън, П. Макридж и И. Филипаки-Уорбъртън) свежда формалното описание на ССП до заключението, че глаголите от първо спрежение образуват ССП с формант -όμενος-η-ο, а тези от второ спрежение – с форманти, съответно -οόμενος-η-ο или -όμενος-η-ο. За изключения по отношение на формообразуващия механизъм се определят ССП τρεχόμενος-η-ο и ο λευόμενος, η λευόμενη в съвременния гръцки език (Холтън, Макридж, Филипаки-Уорбъртън, цит.съч.: 237). Един от изследователите, про-

учващи различни проблеми от областта на новогръцката граматика и в частност на причастната система, Т. Накас, прави класификация на най-високо фреквентните форманти за продуциране на ССП в новогръцкия език: -όμενος-η-ο / -ούμενος-η-ο / -ώμενος-η-ο / -άμενος-η-ο (порядко -έμενος-η-ο) / -είμενος-η-ο) (Накас 2004: 36). В Речник на новогръцкото койне (РНГК) се посочва, че партиципирацията суфикс -ούμενος, -ούμενη/-ουμένη, -ούμενο се присъединява към книжовни глаголи, които в по-старото състояние на езика са завършвали на -έω, -ούμαι, -όω, -ούμαι (απαιτούμενος, παραπονούμενος, προηγούμενος), а формантът -όμενος, -όμενη/ -ομένη, -όμενο се присвоява от глаголи на -άω, -ώμαι (αναρριχώμενος, ερωτώμενος, τιμώμενος). Относно суфикса -ούμενος,-η,-ο Речникът на новогръцкия език (РНГЕ) допълва, че в поново време той се разпростира и започва да се прикрепя към глаголи с различен завършек, някои от които народни, напр. μέλλω – μελλούμενος,-η,-ο; χρειάζομαι – χρειάζομαι,-η,-ο (РНГЕ 2002: 1286). Формалната вариативност, с която се отличава сегашното страдателно причастие в новогръцки език, бихме могли да обясним и с факта, че непрекъснатостта на устната традиция се преплита с книжовната граматична логика. Запазените в народния език (основно в устната реч) причастия днес съществуват и се употребяват редом с такива, образувани според правилата на книжовната норма. Така например паралелно с формата τρεχούμενος,-η,-ο (τρεχούμενος λογαριασμός – ‘текуща сметка’) в речта се използва и формата τρεχάμενος,-η,-ο (τρεχάμενα νερά – ‘течаща вода’), въпреки че в историческия си развой произвеждащият глагол τρέχω ‘тека’ никога не е бил контрахиран (*τρεχούμαι) и не е образувал сегашно време *τρέχαμαι. В РНГК се признават за дублетни формите πετάμενος,-η,-ο и (σπάν.) πετούμενος,-η,-ο – ‘летящ,-а,-ο’. По подобен начин откриваме и фонетичните варианти λεγάμενος,-η,-ο и λεγόμενος,-η,-ο – ‘упоменат,-а,-ο’; στεκάμενος,-η,-ο и στεκούμενος,-η,-ο – ‘стоящ,-а,-ο, неподвижен,-а,-ο’, отразени от РНГЕ. Едновременно с това установяваме случаи, които не са посочени никъде в граматическите пособия, но имат официално присъствие в езика, напр. σεβόμενος,-η,-ο и σεβούμενος,-η,-ο (напр. Για ακόμα μία φορά ο άνθρωπος έδειξε τον χειρότερο εαυτό του απέναντι στα ζώα, **μη σεβούμενος** τα δικαιώματά τους... (www.protothema.gr, 01.11.2013) – ‘За пореден път човекът показа най-лошата си същност към животните, **не зачитайки** техните права...’); τιμώμενος,-η,-ο и τιμούμενος,-η,-ο (напр. Μετά το τέλος του Αγώνα ο Μπαρμπάτσης έζησε στο νησί ως τα βαθιά γηρατεία **τιμούμενος** από όλους τους Σπετσιοότες για την φιλοπατρία και τον ηρωισμό του. (http://spetses.pro, 10.05.2014) –

‘След края на войната Барбацис живял на острова до дълбока старост, уважаван от всички жители на о-в Спецес за патриотизма и героизма си’); κοιμώμενος,-η,-ο/ κοιμούμενος,-η,-ο и κοιμάμενος,-η,-ο (напр. Εν ολίγοις, ο «**κοιμούμενος**» κατά τον οπαδικό Τύπο στο ντέρμπι του περασμένου Σαββάτου (1-1 με την ΑΕΚ στο ΟΑΚΑ) Βαλβέρδε, ... (www.tovima.gr, 21.10.2011) – ‘Накратко, „**спяцият**“ според пресата на феновете в дербито миналата събота (1-1 с АЕК в ΟΑΚΑ), Βαλβερδε...’); Βίντεο: «Συνελήφθη» και πάλι **κοιμώμενος** ο υπ. Εξωτερικών της Γαλλίας (www.ethnos.gr, 14.06.2014) – ‘Βιντεο: „Χβανат“ отново да спи (букв. **спящ**) министърът на външните работи на Франция’); χρειζόμενος,-η,-ο и χρειζούμενος,-η,-ο (Εάν πάνε όλα έτσι όπως τα θέλετε και κάποια στιγμή έχει πραγματικά μια πλειοψηφία ο ΣΥΡΙΖΑ, **χρειαζόμενος** ωστόσο και κάποιες συμμαχίες, προς ποια κατεύθυνση θα βλέπατε αυτές τις συμμαχίες; (http://left.gr/news, 20.05.2014) – ‘Αко всичко върви по начина, по който го искате, и в някакъв момент СИРИΖΑ наистина има мнозинство, **нуждаейки се** (букв. **нуждаейца се**) все пак от някои коалиции, как бихте гледали на тези съюзи?’); Στα понτίκια είναι υπερδραστήρια η πρωτεΐνη mTor, η οποία παρεμποδίζει το σύστημα εκκαθάρισης των συνάψεων από το να περιορίσουν τις **μη χρειαζόμενες** συνδέσεις. (www.kathimerini.gr, 30.08.2014) – ‘При мишките протеинът mTor, който пречи на системата за ликвидиране на синапсите да ограничи **ненужните** връзки, е хиперактивен.’) и пр. Установихме и примери, при които народният фонетичен вариант е поместен в лексикографските наръчници, а книжовният липсва, напр. δεχοόμενος,-η,-ο присъства в РНГЕ, придружен от уточнението (λαϊκ.) т.е. (народно), а коментар за δεχόμενος,-η,-ο – ‘приемащ, приемлив’, липсва (РНГЕ 2002: 467 – 468).

Изводът, който произтича от нашите наблюдения, е, че първоначалната подялба, необходима за правилното интерпретиране на ССП в новогръцки език, е според функционалните особености, сферата на употреба и формите на реализация на въпросната лексема. Въз основа на този критерий ССП биват книжовни и народни. Както е видно и от примерите по-горе, т.нар. народни форми са разширили полето на своята употреба и въпреки че имат неофициален характер, са се установили трайно не само в устната реч, в свободното и непринудено общуване, но и в писмената, строго кодифицирана форма на езика, която задоволява публичните комуникативни нужди. Откриваме и такива случаи, при които по пътя на аналогията фонетичната ненормираност на съединителния вокал се съхранява и в други лексикални деривативи, например по подобие на народната форма **трехόμενος,-η,-ο**

се образува и субстантивът ο παρατρεχάμενος, характерен за официалния писмен език: „Από την άθλια παράσταση του Βερολίνου, όπου ο πρωθυπουργός της χώρας θα εμφανιστεί ως παρατρεχάμενος της γερμανίδας καγκελαρίου, ο ελληνικός λαός θα είναι απών. (www.inewsgr.com, 24.08.2012) – ‘Гръцкият народ ще отсъства на жалкото представяне в Берлин, където министър-председателят ще се появи като **марионетка** на германския канцлер’. По същия път от ненормираното ССП δεχούμενος,-η,-ο – ‘1. желан, приемлив; 2. приемащ; 3. приемайки’, се продуцира причастието καλοδεχούμενος,-η,-ο – ‘добре приет’, напр.: Στ. Σταυρίδης: «**Καλοδεχούμενος** όποιος θέλει να επενδύσει στην Ελλάδα» (www.tovima.gr, 29.04.2013) – ‘Ст. Ставридис: „**Добре приет** е всеки, който иска да инвестира в Гърция“. Причините за фонетичната вариативност при ССП могат да бъдат обяснени въз основа на два основни фактора, влияещи на синхронното езиково развитие. Първият е, че под влияние на устната традиция в новогръцкото койне има голям брой глаголи (депонентни или глаголи от второ спрежение), чийто вокал пред пасивния формант -μαι може да се променя и неговите фонетични вариации се кодифицират като дублети. Например в съответствие с книжовната норма на новогръцкия език би трябвало да се приема единствено формата κοιμούμαι ‘спя’, тъй като в старото състояние на езика глаголт е < αρχ. κοιμῶμαι. На практика обаче фонетичният вариант κοιμάμαι – ‘спя’, също е утвърден под въздействие на високофренквентното си присъствие в речта. Следователно съединителната гласна в сегашното страдателно причастие (освен в рамките на личната глаголна форма) също проявява формално разнообразие: κοιμάμαι → κοιμάμενος,-η,-ο; κοιμούμαι → κοιμῶμενος,-η,-ο и κοιμούμενος,-η,-ο². Подобна е и констатацията при глагола κατακτώ – ‘завладявам, завоювам’, който произлиза от старогръцкия < κατακτῶμαι, но въпреки това ССП κατακτάμενος,-η,-ο е по-честотно от книжовното κατακτώμενος,-η,-ο.

Вторият основен фактор, отговорен за фонетичните вариации при сегашното страдателно причастие, е, че новогръцкият език е загубил усета си да диференцира принадлежността на контрахираните глаголи от второ спрежение към съответните групи (-έω, -άω) на старогръцкия език. Проблемът, който възниква, е, че една голяма част от глаголите в съвременния език могат да бъдат причислени едновременно и към първа (-άς, -ιέμαι), и към втора подгрупа (-είς, -ούμαι/-ώμαι) на второ спрежение, например: καταμετρώ (-είς; -άς) – ‘измер-

² κοιμάμαι & κοιμούμαι < μεσν. κοιμοῦμαι < κοιμῶμαι, μέση φωνή του ρ. κοιμῶ (-άω) (ΡΗΓΕ 2002: 910).

вам, *отмервам* → **καταμετρούμαι** = **καταμετρώμαι** = **καταμετριέμαι**; κρατώ (-άς; -είς) – *‘държа*’ → **κρατιέμαι** = **κρατούμαι**; σφυροκοπώ (-άς; -είς) – *‘нанасям удар*’ → **σφυροκοπιέμαι** = **σφυροκοπούμαι**; μαρτυρώ (-άς; -είς) – *‘свидетелствам*’ → **μαρτυριέμαι** = **μαρτυρούμαι**; μεταπωλώ & μεταπουλώ (-άς; -είς) – *‘препродавам*’ → **μεταπωλιέμαι** = **μεταπωλούμαι** и пр. При това положение не би могло да се установи кой аломорфен вариант на съединителната гласна ще се изяви при продуциране на сегашното страдателно причастие. Действително ситуацията би била крайно неясна и объркваща, ако ограничим разсъжденията си за начините на образуване на ССП в новогръцкия език само в рамките на съвременните езикови факти. Ето защо считаме, че горепредставената теза на Д. Холтън, П. Макридж и И. Филипак-Уорбъртън по отношение на алгоритъма за формално производство на ССП не е надеждна. В подкрепа на нашето мнение ще приведем и примери на такива глаголи, за които лексикографските пособия посочват принадлежността им към една от двете подгрупи на второ спрежение в деятелен залог, но въпреки това образуват страдателен залог с помощта на два (или три) форманта, например:

- 1) κατακτώ (-άς) – κατακτώμαι = κατακτιέμαι → κατακτώμενος,-η,-ο;
- 2) συναντώ (-άς) – συναντώμαι = συναντιέμαι → συναντώμενος,-η,-ο;
- 3) κυβερνώ (-άς) – κυβερνιέμαι = κυβερνώμαι → κυβερνώμενος,-η,-ο;
- 4) συγκολλώ (-άς) – συγκολλώμαι = συγκολλιέμαι → συγκολλούμενος,-η,-ο;
- 5) στενοχωρώ (-είς) – στενοχωρούμαι = στενοχωριέμαι → στενοχωρούμενος,-η,-ο;
- 6) φιλοτιμώ (-είς) – φιλοτιμούμαι = φιλοτιμιέμαι → φιλοτιμούμενος,-η,-ο;
- 7) λειτουργώ (-είς) – λειτουργούμαι = λειτουργιέμαι → λειτουργούμενος,-η,-ο и пр.

Ясно се виждат и отклоненията от твърдението на Д. Холтън, П. Макридж и И. Филипак-Уорбъртън, че глаголите от второ спрежение на първа подгрупа, т.е. на -άς – примери 1), 2), 3) и 4), би трябвало да образуват ССП със съединителна гласна -ου-, т.е. на -ούμενος-η-ο, а съответно тези от втора подгрупа – примери 5), 6) и 7) – на -όμενος-η-ο.

По същата логика, ако ползваме за отправна точка единствено съвременното състояние на гръцкия език, би било невъзможно да обясним образуването на ССП от депонентни глаголи, които имат дублетни медиално-пасивни форманти, например: **παραπονιέμαι** & **παραπονούμαι** → **παραπονούμενος,-η,-ο**; **περιπλανιέμαι** & **περιπλανώμαι** → **περιπλανώμενος,-η,-ο** и пр. Следователно за аргументираната и за-

кономерна поява на съединителния вокал при образуване на ССП в новогръцкия е необходимо да се направи препратка към по-старото състояние на езика. Само в този случай би могло да се изведе обосновано заключение, което, разбира се, ще е валидно и за синхронното равнище на гръцкия език. Например глаголет *καταλατῶ* (-είς), който в новогръцки език е от втора подгрупа на второ спрежение, произлиза от старогръцки глагол на *-έω* – < αρχ. *κατά* + *πατέω* -ῶ, следователно, въпреки че образува по два начина медио-пасив – *καταλατούμαι* = *καταλατιέμαι*, ще съхрани съединителна гласна *-ού-* в ССП – *καταλατούμενος, -η, -ο*. Такъв е проверовъчният механизъм и за всички останали ССП, напр.: *εκδικούμαι* < μτγν. *ἐκδικέω*-ῶ → *εκδικούμαι* = *εκδικιέμαι* → *εκδικούμενος, -η, -ο*; *συγκρατῶ* (-είς) < μτγν. *συγκρατέω*-ῶ → *συγκρατούμαι* = *συγκρατιέμαι* → *συγκρατούμενος, -η, -ο*; *αναγεννώ* < *ἀναγεννάω*-ῶ → *αναγεννιέμαι* = *αναγεννώμαι* → *αναγεννώμενος, -η, -ο*; αρχ. *εξαρτῶ* < *ἐξαρτάω*-ῶ → *εξαρτώμαι* = *εξαρτιέμαι* → *εξαρτώμενος, -η, -ο*; *δαπανῶ* < αρχ. *δαπανάω*-ῶ → *δαπανιέμαι* = *δαπανούμαι* → *δαπανώμενος, -η, -ο*; *αναρριχιέμαι* < *ἀναρριχῶμαι* (-αο-) → *αναρριχιέμαι* = *αναρριχώμαι* → *αναρριχώμενος, -η, -ο*; *παραπονιέμαι* & *παραπονούμαι* < μεσν. *παραπονοῦμαι* → *παραπονούμενος, -η, -ο*; *περιπλανῶμαι* & *περιπλανιέμαι* < αρχ. *περιπλανῶμαι* (-αο-) → *περιπλανώμενος, -η, -ο* и пр.

Въпреки че до момента акцентът бе поставен предимно върху формалните особености при продуцирането на ССП от глаголи, принадлежащи към второ спрежение, това съвсем не означава, че ССП, получени от глаголи от първо спрежение, не проявяват формално своеобразие. Правилото изисква към сегашната основа на глагола да се прибави формантът *-όμενος, -η, -ο* или *-άμενος, -η, -ο*, напр. *αυξάν-ω* → *αυξάν-ομαι* → *αυξαν-όμενος, -η, -ο*; *πληρών-ω* → *πληρών-ομαι* → *πληρων-όμενος, -η, -ο*; *προϊστ-αμαι* → *προϊστ-άμενος, -η, -ο* и пр. Недоумение предизвикват немалко на брой ССП, с които всеки ползвател на новогръцкия език се сблъсква и си задава най-логичния въпрос – как е получена въпросната словоформа? В повечето случаи тя не е отразена в лексикографските наръчници и независимо в коя посока е предизвикано любопитството ни – дали от сегашното страдателно причастие, на което е под въпрос мотивиращият глагол, или от глагол, чието ССП се налага да образуваме – необходими са целенасочени умения и знания за задоволяването му. В конкретния случай нашите разсъждения се задействат от чисто практически подбуди – задълбочено занимание с новогръцкия език. В текстовия корпус, който изследваме, се натъкнахме на ССП, които присвояват партиципиращия суфикс, но към презентна вербална основа, която е фонетично модифицирана, напр. *Το γεγυόνος*,

πάντως, είναι ότι ώσπου να ανακοινωθεί προχθές η απόφαση της κυβέρνησης ότι οι ευρωεκλογές θα γίνουν με σταυρό προτίμησης, εμείς – **συρόμενοι** στην κατεύθυνση της στρατηγικής του ΣΥΡΙΖΑ – ετοιμαζόμασταν να κάνουμε ευρωεκλογές ομφαλοσκόπησης... – *‘Фактът обаче е, че докато се обяви вчера решението на правителството, че изборите ще бъдат с кръстче за предпочитание, ние – влачени в посока на стратегията на СИРИЗА – се готвехме да направим евроизбори, егзистично съсредоточени върху себе си...’* (www.kathimerini.gr, 11.02.2014); ...πυραμίδες προσωπικής πολιτικής εξουσίας και θύλακοι οικονομικών συμφερόντων αλληλοσπαράζονται για τον συνεχώς **μειούμενο** εθνικό πλούτο... – *...πυραμиди на личната политическа власт и анклавни на икономическите интереси се изяждат взаимно заради постоянно **смаляващото** се национално богатство...’* (www.kathimerini.gr, 24.08.2014); Την εξ αποστάσεως επιμόρφωση θα υποστηρίξει ειδικά διαμορφωμένη πλατφόρμα μέσω της οποίας επιμορφωτές και **επιμορφούμενοι** θα έχουν πρόσβαση στο υλικό της επιμόρφωσης έπειτα από εγγραφή τους σε αυτή. – *‘Специално оформена платформа, чрез която преподаватели и **обучаващи** се ще имат достъп до материала за обучение, ще е в услуга на дистанционното обучение, след като се регистрирате’* (www.kathimerini.gr, 19.06.2014); Ο συγγραφέας σπουδάζει μέσω μυρίων εμποδίων και δυσκολιών, με έντονο τον προσωπικό αγώνα, **στεφανούμενο** από θαυμαστές συγκυρίες εύρεσης πόρων... – *‘Авторът се учи чрез безброй трудности и пречки, със силна личностна борба, **увенчавана** от прекрасни обстоятелства за намиране на източници...’* (www.haniotika-nea.gr, 22.05.2014); ...το υπουργείο Υγείας επιχειρεί να βάλει φρένο στον διαρκώς και αδικαιολόγητα **διογκούμενο** αριθμό εξετάσεων που εκτελούνται στη χώρα μας. – *‘Министерството на здравеопазването се опитва да сложи спирачки на постоянно и ненужно **разрастващия** се брой изследвания, които се извършват в страната ни’* (www.kathimerini.gr, 03.08.2014) и пр. Гореизброените ССП са получени, като партиципираният суфикс се е прикрепил към сегашната основа на архаичния глагол, който в новогръцкия език е наследен с видоизменени формални характеристики с цел улесняване на морфολογичната парадигма. Така например ССП **συρόμενος**, -η, -ο е продуцирано от старогръцкия глагол **σύρω** → **σύρομαι**, който в новогръцки език е приел формата **σέρνω** → **σέρνομαι**³. Продуцираният алгоритъм на останалите ССП отново се състои в активиране на архаичната глаголна основа при присвояване на партиципиалния формант, напр. **στεφανώνν-**

³ [ΕΤΥΜ. μεσν. σέρνω, από το ἔσσυρα, αορ. του σύρνω < αρχ. σύρω] (ΡΗΓΕ 2002: 1583).

ω < αρχ. στεφανόω-ῶ → στεφαν-ούμενος,-η,-ο; διογκών-ω < αρχ. διογκώ-ῶ → διογκ-ούμενος,-η,-ο; μειών-ω < αρχ. μειόω-ῶ → μει-ούμενος,-η,-ο; επιμορφών-ω < μτυν. επι + μορφόω-ῶ → επιμορφ-ούμενος,-η,-ο. Следователно вярна е заключителната констатация на П. Макридж, че глаголите в новогръцки език с презентна основа -ων-, произлизащи от архаични глаголи на -όω, образуват ССП с формант -ούμενος, но не бихме се съгласили, че това е регулярна процедура. На мнение сме, че експлицираната вербална база в своя архаичен първообраз е по-скоро екзотично явление, съхранено в съвременното състояние на езика по силата на високия стил и книжовната традиция. Освен това е очевидно, че явлението не отговаря на определението „регулярно“, тъй като води и до фонетични изменения, свързани със съкращаване на основата на новогръцкия глагол, напр. от глагола μειών-ω → μειών-ομαι би трябвало ССП да е μειών-όμενος⁴, а не μει-ούμενος. Склонността на ССП да присвоява книжовния глагол вместо неговия опростен съвременен вариант (напр. вместо *καταναλώνομαι → *καταναλώνόμενος,-η,-ο καταναλίσκομαι → καταναλισκόμενος,-η,-ο), е въпрос, който излиза извън нашето полезрение, тъй като няма пряко отношение към въпроса за фонетичната вариабилност на съединителния вокал, а по-скоро засяга стилистичните параметри на ССП. Въпреки това именно фактът, че макар и инкорпорирани в димотики – съвременната форма на гръцкия език, много често ССП се държат като недотам приспособени „езикови явления“, би следвало да се третира като неоспоримо доказателство за книжовния им характер.

Формалното разнообразие при образуването на книжовните ССП в новогръцкото койне може да се синтезира по следния начин⁵ (последователността на посочване на партиципиалните форманти е според тяхната фреквентност):

Ι спрежение

-όμενος,-η,-ο:

ρυθμίζ-ω → ρυθμίζ-ομαι → ρυθμίζ-όμενος,-η,-ο

⁴ Наблюденията ни показват, че формата на сегашното страдателно причастие μειώνόμενος,-η,-ο също се среща в употреба, но много по-рядко в сравнение с книжовната форма μειούμενος,-η,-ο.

⁵ Уговорката, която задължително трябва да присъства при такъв вид генерализация на продуциращия механизъм на ССП, е, че в горепосочения метод не се включват ССП от народен (демотикистичен) произход (както и ССП, характерни за художествената литература). Изключения от книжовната норма са ССП: τρεχούμενος,-η,-ο, χρειάζομενος,-η,-ο, τιμούμενος,-η,-ο, ο λεγόμενος, η λεγόμενη и пр.

μάχ-ομαι → μαχ-όμενος,-η,-ο
αγχώνω → αγχών-ομαι ~ άγχ-ομαι [< αρχ. άγχω] → *αγχ-όμενος,-η,-ο
-ούμενος,-η,-ο
δηλών-ω → δηλών-ομαι [< αρχ. δηλῶ (-όω)] → δηλ-ούμενος,-η,-ο
αλλοτριώνω → αλλοτριών-ομαι [< αρχ. άλλοτριῶ (-όω)] → αλλοτρι-
ούμενος,-η,-ο
αναζωπυρών-ω → αναζωπυρών-ομαι [< αρχ. άναζωπυρῶ (-έω)] →
αναζωπυρ-ούμενος,-η,-ο
-άμενος,-η,-ο:
υφίστ-αμαι → υφιστ-άμενος,-η,-ο
προϊστ-αμαι → προϊστ-άμενος,-η,-ο
συνίστ-αμαι → συνιστ-άμενος,-η,-ο
-έμενος,-η,-ο:
εκθέτ-ω → εκτίθ-εμαι [< αρχ. εξ + τίθημι] → εκτιθ-έμενος,-η,-ο
επιθέτ-ω → επιτίθ-εμαι [< αρχ. έπι + τίθημι] → επιτιθ-έμενος,-η,-ο
προσθέτ-ω → προστίθ-εμαι [< αρχ. προς + τίθημι] → προστιθ-έμενος,
-η,-ο
-είμενος,-η,-ο:
επίκ-εμαι → [< αρχ. επίκειμαι] → επεικ-είμενος,-η,-ο
πρόκ-εμαι → [< αρχ. πρόκειμαι] → προκ-είμενος,-η,-ο
υπόκ-εμαι → [< αρχ. ύπόκειμαι] → υποκ-είμενος,-η,-ο

II спряжение

-ούμενος,-η,-ο:
ζητ-ώ → ζητ-ιέμαι = ζητ-ούμαι [< ζητῶ (-έω)] → ζητ-ούμενος,-η,-ο
μετρ-ώ → μετρ-ιέμαι = μετρ-ούμαι [< μετρῶ (-έω)] → μετρ-ούμενος,
-η,-ο
βοηθ-ώ → βοηθ-ιέμαι = βοηθ-ούμαι [< αρχ. βοηθῶ (-έω)] → βοηθ-
ούμενος,-η,-ο
εξαιρ-ώ → εξαιρ-ούμαι [< αρχ. έξαιρῶ < εξ + αίρῶ (-έω) / -οὔμαι] →
εξαιρ-ούμενος,-η,-ο
απαρν-ιέμαι = απαρν-ούμαι [< άπο + άρνοὔμαι] → απαρν-ούμενος,
-η,-ο
θυμ-άμαι = θυμ-ούμαι [< μεσν. θυμοὔμαι < έθθυμοὔμαι < αρχ.
ένθυμοὔμαι] → *θυμ-ούμενος,-η,-ο
φοβ-άμαι = φοβ-ούμαι [< αρχ. φοβοὔμαι (-έο)] → φοβ-ούμενος,-η,-ο
δικαι-ούμαι [< αρχ. δικαιοὔμαι (-όο-)] → δικαι-ούμενος,-η,-ο
-ώμενος,-η,-ο:
αποπλαν-ώ → αποπλαν-ιέμαι = αποπλαν-ώμαι [< αρχ. άπο + πλανῶμαι
(-άο-)] → αποπλαν-ώμενος,-η,-ο

εξарт-ώ → εξарт-ώμαι = εξарт-ιέμαι [< αρχ. εξ + άртῶ (-άω)] →
εξарт-ώμενος,-η,-ο

ερωτ-ώ = ρωτ-ώ → ρωτ-ώμαι = ρωτ-ιέμαι [< αρχ. έρωτῶ (-άω)] →
ερωτ-ώμενος,-η,-ο

αναρριχ-ώμαι [< αρχ. άναρριχῶμαι (-άω)] → αναρριχ-ώμενος,-η,-ο
-άμενος,-η,-ο:

κρεμ-ώ → κρεμ-άμαι [< αρχ. κρεμάννυμι] → κρεμ-άμενος,-η,-ο

Разсъжденията ни по отношение на формалната вариативност на ССП в новогръцки език имат за цел да заострят вниманието върху тази тенденциозно пренебрегвана тема, както и да разкрият черти от стилистичната характеристика на тези думи. Именно категорията на презентните пасивни партиципииуми отразява по изключително недвусмислен начин преплитането на книжовно и народно в езика, симбиозата между конкурентните форми на гръцкия език – катаревуса и димотики. От друга страна, вариативността на тези форми е важна за динамиката на езика. Те се явяват отражение на диахронията в синхронията. В подкрепа на казаното А. Мартине пише, че езиковите промени могат да бъдат напълно осмислени само при синхронното разглеждане на динамиката на езика. Само така може да бъде призната важността и актуалността на проблема „езикова динамика“ и особеностите на проявлението ѝ във вариативността на езиковите единици (Мартине 1965: 451). Ако изходим от постулата, че динамиката на езика се поддържа от присъствието на различни форми, то задачата, която стои пред изследователите, е, проучвайки я, да идентифицират факторите, които обуславят вариантите.

В заключение бихме добавили, че дискутирането на въпроса за спецификите на ССП в новогръцки език във формално и съдържателно отношение поставя на дневен ред един изключително актуален проблем – нуждата от поместването на въпросните лексеми в лексикографските справочници. Считаме, че гореизложените аргументи са само малка част от по-голямата тема за лексикално-граматичните параметри на партиципииумите като клас думи, обособен на базата на свои фонетични, морфологични и семантични специфики.

ЛИТЕРАТУРА

Бабиньотис, Кондос 1967: Μπαμπινιώτης, Γ., Π. Κοντός. Η Σύγχρονη γραμματική της Κοινής Νέας Ελληνικής. Αθήνα: Πατάκη, 1967.

Бубулидис 1946: Μπουμπουλίδης, Φ. Η μετοχή στα Νεοελληνικά. Γλωσσική μελέτη. Αθήνα: Πτολεμαίος, 1946.

- Дзардзанос 1989:** Τζάρτζανος, Α. Νεοελληνική σύνταξις (της κοινής δημοτικής). Ανατύπωση της δεύτερης έκδοσης του ΟΕΔΒ (1946). Τ. 1. Θεσσαλονίκη: Αδελφών Κυριακίδη, 1989.
- Макридж 1990:** Mackridge, P. Η Νεοελληνική γλώσσα: *Περιγραφική ανάλυση της Νεοελληνικής Κοινής*. Αθήνα: Πατάκη, 1990.
- Μαρτινε 1965:** Мартине, Α. Структурные вариации в языке. Перевод с английского А. К. Жолковского. – В: Новое в лингвистике. Выпуск 4. Москва: Прогресс. 1965, 450 – 465.
- Ναкас 2004:** Νάκας, Θ. Γλωσσοφιλολογικά, Δ'. Μελετήματα για τη γλώσσα και την λογοτεχνία. Β' έκδοση. Αθήνα: Επτάλοφος, 2004.
- ΡΗΓΕ:** Речник на новогръцкия език. Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Μπαμπινιώτης, Γ. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, 2002.
- ΡΗΓΚ:** Речник на новогръцкото койне. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Τριανταφυλλίδης, Μ., 1998, http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/.
- Τριандаφιλιδис 1993:** Τριανταφυλλίδης, Μ. Νεοελληνική γραμματική (της κοινής δημοτικής). Ανατύπωση της έκδοσης του ΟΕΔΒ (1941) με διορθώσεις. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 1993.
- Χолтън, Макридж, Филипаки-Уорбъртън 2005:** Holton, D., Mackridge, P., Φιλιππάκη – Warburton, E. Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας. Αθήνα: Πατάκη, 2005.
- Цопанаκис 1998:** Τσοπανάκης, Α. Νεοελληνική γραμματική. 3^η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Αδελφών Κυριακίδη α.ε., 1998.